

stanovništva bio rezultat politički uspešne kombinacije lišavanja moralne odgovornosti za fašističke zločine s jedne, i ponude da se savest očisti zalaganjem za bolju novu Nemačku, s druge strane? Ili je DDR antifašizam imao katarzičnu funkciju – čega nije bilo u Borskoj republici? U ovoj potonjoj prošlost je dugo potiskivana i to se 1968. osvetilo. Da li se upravo zbog ovog iskustva 1990-ih to nije smelo ponoviti, tj. ne dozvoliti eruptivni povratak potisnute istorije i pitanje o prošlosti očeva? Nije se smela ponoviti greška učinjena u ophođenju sa prvom diktaturom, pa se zato trebalo moralno rigorozno odrediti prema DDR prošlosti. Sada je prošlost valjalo nemilosrdno preraditi (Bialas 1998). Istočni Nemci bili su gotovo prinuđeni i nagnani na suočavanje sa vlastitom "totalitarnom" prošlošću. Većina je to, čak i u krizi i nezaposlenosti, odbila kao sramno i ponižavajuće. Nije mogla da prihvati da je minuli režim socijalne stabilnosti isti kao i fašistički. Osim toga, podtekst poređenja DDR-a i nacizma bila je aluzija na strukturnu deformisanost Istočnih Nemaca, kojima treba socijalna terapija. To je bila namera komisije za "Preradu istorije i posledica SED diktature u Nemačkoj". Bialas je ovaj postupak prerade prošlosti DDR-a nazvao kolonizatorskim (Bialas 1998), a Vipperman je plansku demonizaciju DDR-a preko TOT nazvao diktaturom podozrenja. Lov na komuniste iz bivšeg DDR-a i šezdesetosmaše odvija se po obrascu: "Štazi je kriva za smrt Isusa Hrista" (Wippermann 1998). Teorijski neodrživa primena TOT na DDR relativiše Treći Rajh i normalizuje novi nemački nacionalizam. Ovo nije idejnopolički, nego strukturni teorijski prigovor zbog kog su mnogi sporili naučnu vrednost TOT.

5. 6. Istraživačka šarolikost kritike TOT.

Kritika holizma, teleologije i normativizma koja je nekada upućivana vulgarnom marksizmu danas se u nešto drugačijem obliku javlja u preispitivanju TOT. Kao i kod klasičnih tako se i kod novih TOT objašnjenja svode na prepoznavanje fatalne logike socijalizma koji se nije mogao reformisati ni menjati, pa se 74. godine duga istorija SSSR-

a stilizuje u ispunjenje teleologije. Nasuprot istoričarima države, istoričari društva razlikuju sekvence opisa pojedinih faza koje čine: namere aktera, konkretne okolnosti (epohalna svest i međunarodni odnosi), struktura moći i društvenostrukturni uslovi. Od nauke o politici treba očekivati više skicu za objašnjenje prelaza iz jedne faze u drugu, a ne konstrukciju globalnih zakonitosti. Ko govori o verovatnoći razvoja, mora računati sa upadom nepredvidljivog i odustati od apodiktičnih prognostičkih pretenzija. O nemogućnosti obuhvata nepredvidljivog u razvoju socijalizma kod TOT svedoči i urušavanje lagera. Ono je pokazalo koliko su nediferencirano TOT opisivale monolitni totalitarizam. Bajme je ironično zapazio: "Totalitarne vođe i sledbenici TOT imali su nešto zajedničko: verovali su u efikasnost organa bezbednosti". Promenljivost interesa, političkih strategija i ideoloških usmerenja, što je posredstvom niza kolebljivih koalicija i nenameravanih posledica odvelo raspadu sovjetskog društva, ne proučava se u okviru zasebnih teorijskih premisa, već se kao goli opisi činjenica ad hoc integriše u vlastite postavke. To svedoči o imanentnosti i tvrdokornosti TOT. Doduše nisu samo TOT doživele prognostički krah, nego i reformističke vizije "Trećeg puta", a nacionalizam i šovinizam kod poslesocijalističkih društava pokazao je slabost i disidentskih nada u civilno društvo.

Urušavanje socijalizma razotkrilo je imanentnost mnogih tumačenja i osnažilo raznorodno usmerene pravce istorije svakodnevnice. Realizam društvene istorije bio je reakcija na normativizam TOT. Ipak, sve reakcije nisu bile istovetne. Kulturnoantropološki usmerena